No 1925 — 1½ C. — 1853

DE TIJD.

NOORD-HOLLANDSCHE COURANT.

Dieu et mon droit.

Deze COURANT verschijnt te AMSTERDAM, Dagelijks, behalve des Zondags. Het abonnement voor 3 maanden is *f* 5,00; voor de buitensteden *f* 6,00; franko door het geheele Rijk.

Brieven, Gelden, enz. FRANKO te adresseren aan het Bureau dezer COURANT.

WOENSDAG, 24 AUGUSTUS.

Bij dit Nummer behoort een Bijvoegsel.

Advertentien van *Zes* regels en daar beneden worden tegen *f* 1,00 geplaatst; meer dan *Zes* regels tegen 15 cents de regel. — Voor alle advertentien wordt bovendien 35 cents zegelregt betaald. Voor groote letters betaalt men naar de plaatsruimte meer.

AMSTERDAM, 23 Augustus.

De Heer Groen heeft, tijdens de algemeene beraadslagingen over de monsterwet, eene gewigtige vraag gesteld, welker bevredigende oplossing wij nog te gemoet zien: zal de wet uitvoerbaar wezen?

Hem en anderen, die denzelfden twijfel schijnen te koesteren, omtrent de uitvoerbaarheid der wet, gold hetgeen de protestantsche interimaire minister voor de zaken der R. K. Eeredienst in de volgende woorden zeide:

»De wet, zeide men, zal onuitvoerlijk zijn. Ik heb het hooren zeggen, niet bewijzen. Ik zeg daarentegen, er is geene enkele bepaling in de wet die niet voor uitvoering vatbaar is; *de uitvoering van het meest gewigtige artikel is reeds voorbereid op eene voor allen convenabele wijze.*"

Wij ontveinzen niet, dat deze woorden op ons den indruk maakten, welke eene uitspraak bijv. der pythonissa op ons zoude te weeg brengen. Meerdere klaarheid ware wenschelijk geweest en verlangend blijven wij uitzien naar de nadere ophelderingen, welke de heer van Hall, daartoe uitgenoodigd, van zijne geheimzinnige woorden welligt wel zal gelieven te geven.

Immers, welk artikel der wet noemt hij het meest gewigtige? En wat moeten wij denken van de verklaring, dat »de uitvoering van dat meest gewigtige artikel reeds *op eene voor allen convenabele wijze* is voorbereid?" Is dit te Rome door den heer Lightenvelt geschied? Of heeft mogelijk de heer van Hall een allezins bevredigend antwoord op zijne nota van 27 Junij ll. van Rome ontvangen? Het een of het ander, 't is onmiskenbaar, moet plaats hebben gehad. Zonder dat toch zou de heer van Hall wel niet zoo stout hebben kunnen spreken.

Bij het bedenkelijke der omstandigheden waarin wij ons bevinden, ware eene kathegorische verklaring der aangehaalde zoo gedenkwaardige woorden van den heer van Hall niet ongepast. Duizenden en duizenden met ons blijven reikhalzend daarnaar uitzien.

Nog een staaltje van naauwkeurigheid der anti-revolutionaire partij bij de behandeling der wet op de kerkgenootschappen.

De heer van Lijnden zeide, dat hij wel een wet verlangen zou betrekkelijk de kloosters, die zich al meer en meer bevestigen, *ofschoon daartoe het regt niet bestaat*, blijkens hetgeen de heer van Nispen van Pannerden zeer onlangs in een geschrift, met veel juistheid zelf heeft te kennen gegeven.

Dat daartoe naar de tegenwoordige wetgeving het regt niet bestaan zoude, heeft alzoo de heer van Nispen geleerd?

Juist het tegendeel!

Men leest in de bekende, onlangs uitgekomen brochure: *Het regt van Vereeniging*, enz., pag 6.

»Het strafregt is een onderdeel van het staatsregt; de waarheid dezer stelling is thans zoo algemeen erkend, dat ik niet aarzel, zonder verdere regtvaardiging van mijn gevoelen, aan de thans verbindende strafregtelijke bepalingen eenige plaats in dit hoofdstuk in te ruimen. Het beginsel dat aan die bepalingen ten grondslag ligt, vinden wij in art. 291 *Code Pénal*, luidende:

»Nulle association de plus de vingt personnes, dont le but sera de se réunir tous les jours ou à certains jours marqués pour s'occuper d'objets religieux, littéraires, politiques ou autres, ne pourra se former qu'avec l'agrément du Gouvernement etc. Dans le nombre des personnes indiquées par le présent article ne seront pas comprises celles domiciliées dans la maison, où l'association se réunit."

En pag. 23

»*Ook hen, die in een bepaald gesticht (klooster of hoe men het ook noemen moge) verblijven, treft ons artikel niet. Al zijn zij ook ten getale van meer dan twintig personen vereenigd, zij komen bijeen in hun klooster, dat is in het huis, waar zij hunne woonstede hebben. Eene vereeniging is alleen ongeoorloofd, wanneer bewoners van andere huizen, dan waar het gezelschap bijeenkomt, het aangeduide getal overschrijden.*"

Wel is waar, zegt de schrijver, dat bij de Keizerlijke dekreeten van 14 Nov. 1811 en vooral van 3 Jan. 1812, *portant suppression des corporations de religieux et de religieuses, qui existent dans divers départements réunis*, alle geestelijke orden, destijds in ons vaderland »bestaande, opgeheven zijn" en dat die dekreeten (naar zijne meening, die niet de onze is), van kracht zijn gebleven onder de Grondwet van 1815 en die van 1848. Maar hij erkent, op pag. 27, »dat die keizerlijke dekreeten niet alle geestelijke orden hebben opgeheven, maar dat die, waarin men geene eeuwigdurende geloften doet en welker leden eenvoudig zich toewijden hetzij aan de verzorging der zieken, hetzij aan de dienst van het openbaar onderwijs, uitdrukkelijk uitgezonderd worden. — Ook treffen de keizerlijke verordeningen alleen de orden, die *destijds* in deze landen bestonden. Die welke sinds dien tijd opgerigt of weer hersteld zijn (de Jezuiten b. v.) en die, welke in die dagen geene inrigtingen hier te lande bezaten, zijn dus niet verboden."

Tot zoo verre de heer *van Nispen*, in wiens juridische beschouwingen wij *hier* niet treden willen, daar het hier de vraag maar is: *wat hij gezegd heeft?* En zoo bestaan volgens dien, met zooveel ophef door den heer van Lijnden aangehaalden schrijver, hier te lande wettiglijk:

1°. alle geestelijke orden, welke vóór 1812 hier te lande niet bestonden, of na 1812 hersteld zijn, zoo als de Jezuiten, en bijna alle vereenigingen van vrouwen.

2°. die orden, welke geene eeuwigdurende geloften doen, zooals de van ouds bekende bagijnen en andere nieuwere orden;

3°. die, welke zich toewijden aan ziekenverzorging en onderwijs; en dat doen ze bijna allen. — En eindelijk, zooals van zelf spreekt;

4°. die welke uitdrukkelijk erkend zijn.

Ons zijn geene geestelijke orden of kloosters in Nederland bekend, welke niet in ééne van die vier kategoriën vallen.

Wat is er dan van de beweering van den heer van Lijnden, dat de heer van Nispen zoude gezegd hebben: »dat er geen regt bestaat tot het vestigen van kloosters"?

't Is een bijdrage te meer, tot de kennis van de anti-revolutionaire partij, die men anders noch van onbelezenheid, noch van oppervlakkigheid of overijling kan beschuldigen, maar waarvan men juist daarom met te meer regt zeggen mag, dat ze weinig kiesch is in de keus harer middelen. Een jeugdig schrijver zoo te kompromitteeren is meer dan onedelmoedig!

't Is eene waarschuwing tegen de juistheid der citaten waarmede die partij onophoudelijk schermt. Wie niet schroomt aan nog levende schrijvers juist het tegendeel te doen zeggen van hetgeen zij gezegd hebben, zal men dien mogen vertrouwen, waar hij aanhalingen doet, uit oude thans zeer *weinig bekende, en zeker in de bibliotheek der 2e Kamer niet voorhandene werken*? Daarom schrijve men in het reglement van orde een verbod tegen citaten. De redevoeringen zullen er wat korter door worden en het betoog zal dikwijls logischer zijn.

't Is eindelijk een ernstige les voor de Katholieken, die het in dit ongelukkig partijziek land wagen, iets op hunnen naam in druk uit te geven.

De heer van Nispen had zich, vooral in 't laatste deel van zijn werkje, wat ongunstig over de kloosters uitgelaten. Die bepaald in *onzen* tijd onvoorzigtiglijk geuite *tendance* is de indruk geworden, welken de lezing van die brochure bij verreweg de meeste lezers heeft nagelaten. Daaraan is het toe te schrijven, dat men de *individueele neiging des schrijvers* heeft kunnen doen voorkomen als de uitdrukking van zijne *overtuiging als regtsgeleerde* en zoo was er niemand, die er aan dacht, om voor de eer van den regtsgeleerde zoowel als van den geloofsgenoot, den heer van Lijnden naar verdiensten teregt te wijzen.

Hoe verstandige menschen toch wonderlijk kunnen redeneeren, als zij door den hartstogt verblind zijn. *Ecrasons l'infâme!...* de Roomschen moeten er onder! Ten spijt van de letter en den geest der Grondwet, moet onze godsdienstvrijheid aan boeijen gelegd worden! Daartoe roept men op al wat men in het anti-katholiek arsenaal vinden kan; oud en nieuw, middeleeuwsch regt en moderne filozophie, Voltaire en de oude Duitsche keizers!

Zoo heeft men zich in de negentiende eeuw in het grondwettig Nederland durven beroepen op het regt van *advokatie* van den STAAT over de Kerk!!

Groote woorden waarmede men bluft, en waarmee men onkundige lieden zand in de oogen strooit!

Ja, er was in de MIDDENEEUWEN, die men anders zoo gaarne *dom* noemt, in dien tijd, die volgens de anti-revolutionnairen, voor de geschiedenis van ons vaderland geene waarde heeft, een zeker regt, dat men *advokatie* noemde. Kloosters en andere kerkelijke gestichten konden, als *korporatien*, niet verschijnen voor den regter. Zij moesten een *persoon*, een MAN hebben, die hen daar vertegenwoordigde. Zij hadden ook bescherming noodig tegen mogelijke aanvallen van roofzieke naburen. Zij moesten eenen *man* hebben, die in zoodanig geval hunne onderdanen ten strijde aanvoerde. Zulk een verdediger van de tijdelijke belangen der kloosters werd *advokaat*, dat is: *de gekozene*, letterlijk: de *ingeroepen* beschermer genoemd, en hij genoot zekere voordeelen als eereloon.

Wanneer nu eene Abtdij of ander gesticht door eenig groot heer uit zijne middelen gefundeerd was, dan was het natuurlijk, dat het regt en de pligt der bescherming aan den *stichter* toekwam, en zoo ook aan zijne opvolgers, die er eene eer in stelden om te handhaven, wat door hunne voorvaders was opgerigt. Zoo waren de graven van Holland de advokaten van de *Abdij van Egmond*, en dit waren zij (niet zoo kortop) niet, krachtens hunne hoogheid als *opperheeren des lands*, maar als *stichters*.

Doch, hoe naauw de band van vriendschap ook zijn mogt, die eeuwen lang den beschermer met het gesticht verbond, nimmer had eerstgenoemde iets te bevelen over de vereeniging, noch iets te zeggen binnen hare muren. *Daar* kon alleen de Abt, en boven dezen de *Visitator Apostolicus* en de Paus zijn gezag oefenen. Noch het luiden der klokken, noch de kleeding der monniken, noch hun eten, noch hun drinken, noch het bestuur hunner eigendommen, veel min hunne ordenregels, of hierarchie, behoorden tot de bevoegdheid van den *advokaat*. *Beschermer* was hij en *vriend*, maar geen *heer* of *meester*.

Zoo ver het middeneeuwsch regt.

En, nu de toepassing.

1°. In den aard der *advokatie* ligt, dat zij door één *persoon*, niet door een *zedelijk ligchaam* kan worden uitgeoefend. Niet het *graafschap* Holland was advokaat, maar de *graaf*; kwam dit regt thans nog te pas, zoo zou het een regt wezen van *Z. M. Willem III*, maar nooit van *den Staat of het Koninkrijk der Nederlanden.* Advokatie door een zedelijk ligchaam uitgeoefend is *ongerijmd*, en is het *dubbel*, als men zich onze moderne konstitutioneele staten voorstelt met hunne weifelende meerderheden, soms zonderling verkregen, die heden afbreken wat zij gisteren hebben opgebouwd. Zonderlinge beschermers!

2°. De graaf van Holland was katholiek, zoo als toen heel de christelijke wereld was. Het zou ons van harte verheugen, zoo onze Koning insgelijks tot de oude Moederkerk behoorde. Maar dit zou aan de zaak niets veranderen; want,

3°. Willem III heeft even weinig als zijn vader en grootvader, de koningen Willem I en II, en als zijne vroegere voorzaten de stadhouders, te beginnen met Willem den Zwijger, het katholiek kerkgenootschap gesticht, of op Nederlandschen bodem gevestigd.

4°. Noch aan Z. M. den Koning, noch aan eenige van zijne voorgangers is immer eenig regt van advokatie over de Kerk toegekend; het konkordaat van 1827, waarbij den Koning enkele belangrijke regten vergund werden, is ten gevolge van hevige *reclames* van de zijde van onze altijd wakkere predikanten onuitgevoerd gebleven, en het is onlangs, zoo als ieder weet, met onderling goedvinden tusschen den Koning en den Paus, geheel opgeheven.

Waaruit ontleent dan de heer Mackay zijn regt van

advokatie van den Staat (zegge van den STAAT) over de R. K. Kerk hier te lande?

Een man van zooveel verstand, eene partij, die onder alle andere uitmunt door kennis en belezenheid, moesten *zulke* argumenten niet gebruiken.

Onze lezers, ook zonder dat we 't zeggen, zullen gereedelijk bevroeden, waarom wij hun eene ontleding van de redevoeringen der ministers besparen.

Wat toch de verdrukkingswet aangaat, leveren ze niets nieuws. Wel banaliteiten, reeds voor lang wederlegd door de pers, en thans door *De Man*, *van Eck*, *Sloet tot Oldhuis* en eene rei onafhankelijke leden der Tweede Kamer op nieuw tot stof vergruisd.

En dan het afzigtelijk, het walgelijk tooneel, zoo vernederend voor het menschelijk gevoel, van staatslieden, welke vruchteloos in alle mogelijke bogten zich wenden, om de verzaking van hunne vorige beginselen en van al hunne antecedenten goed te maken!

Van den heer *van Hall*, — den Proteus bij excellentie, — verwondert ons dit niet. De feniks der *Noordstar*, meer behoudend later, dan het behoud zelf, en toen hij zich hiervan in de ure des gevaars met stille trom had teruggetrokken, *Thorbecke* in vrijzinnigheid op zij strevende, om behendig een *krypto*-behoud te stichten, waarvan hij zelf natuurlijk de *leading*-minister zijn zou — de heer *van Hall*, heeft op alles ons voorbereid.

Doch dat ook het goud is verdonkerd! Dat de heer Donker van 1847 en vroeger, welke zoo gaarne zich »*de liberale Mr. Dirk*" noemen hoorde, dat hij zich opwerpt als apologoet van Napoleon, als verdediger der retro-akten van van Maanen (zijnen antipood) en van Goubau; dat hij zich leenen kan om deemoedig te dienen onder het vaandel van een man, die weleer hem 's lands geesel was, ja, dat hij, vroeger de standaarddrager eener dreigende bewegingspartij, thans gruwt van het woord »*vrijzinnig*", zoodat hij het niet dan »met uw verlof" uitspreekt, en zich haast het door »*vrijheidlievend*" te vervangen — ziedaar, wat wij ons niet verklaren kunnen.

En even weinig de houding dier drie ministers, welke met éene dezelfde hand onderschreven de adressen, én van den 16en én van den 26en April, — of Evangelie en Alkoran: 't staat volmaakt gelijk. En evenmin die van den man der motie van den 18en April, welke, geen tien, maar acht dagen slechts noodig had, om zijne zwenking te volvoeren!

Doch, medelijden met hen! Zijne Excellentie de ministerie van Justitie is aan de Kamer komen verklaren, dat de diskussie gevaar loopt van het pad te raken, en dat de ministers nopens hunne antecedenten zich niet meer verdedigen ZULLEN, wat in andere woorden gezegd is, zich niet meer verdedigen KUNNEN. Na zulk eene nederige schuldbelijdenis, zou het *mal-genereus* wezen hen deswege nog langer lastig te vallen.

Zwijgen we ook voor de eer des lands! Wij zijn en blijven Nederlanders, en zij, helaas! onze bewindslieden. En o! mogt ook de geschiedenis zwijgen kunnen!

Aan de lust echter om een nieuw argument des heeren Donker Curtius ter toetse te brengen, kunnen wij niet weerstaan, juist omdat het nieuw, splinter-nieuw is — Zijne Exc. zegt het zelf — en omdat het 't eenigste nieuws is, dat de kabinetsleden hebben aangevoerd.

Men wete dan dat de heer Donker, ten dage dat hij zijne redevoering hield, buitengewoon opgewekt was. Beeldspraak had dien dag zijne voorkeur. Het wetsontwerp in behandeling distilleerde geen venijn, maar helder bronwater, dat kon doorzien worden tot op den bodem. Hij beschouwde zich als gezagvoerder in eene neutrale haven, en de kerkgenootschappen als zoovele scheepjes aan zijne hooge bescherming toevertrouwd. Alvorens het terrein te kunnen genaken, waarop het wezenlijke vraagstuk lag, moesten onderscheidene hinderpalen uit den weg geruimd worden; de redenaar had die aan den kant geworpen; en nu was hij op het veld!

Hier gekomen werd de beeldspraak tegen die uit gelijkenissen verwisseld. De wet op (of beter gezegd *tegen*) de kerkgenootschappen mogt veilig *preventief* wezen, want — er bestonden preventieve wetten tegen — *vagabonden*, *dragers van sluipmoordtuigen*, *vervoerders van buskruid*, *debitanten in vergif*, ja tegen *jagende honden*: — exkuus! tegen honden, *die nog niet jagen*.

Toen de spreker aan dit gedeelte van zijn betoog was, rimpelde zich het voorhoofd, ook van zijne vrienden en bewonderaars in de kamer.

Nu was 't nieuwe argument, — de groote onweerstaanbare bewijsreden, in aantogt.

»Heengegleden, zegt de heer Donker, heengegleden is over art. 167 der Grondwet, en toch — het beslist het pleit! Ik herinner mij niet, dat door een der sprekers het artikel uit dat oogpunt beschouwd is."

Neen, mijnheer Donker, neen: waarachtig niet. Wij blijven er u, ook ongevraagd, borg voor.

Art. 167 der Grondwet bepaalt, dat alle openbare godsdienstoefening binnen gebouwen wordt toegelaten, behoudens de noodige maatregelen ter verzekering der openbare orde en rust.

Voor wie zijn gezond verstand raadpleegt, zegt dit artikel, dat het doelt op *het materieele feit van kerkoefening houden*.

Art. 167, het geval ondersteld, dat door de godsdienstoefening in twee naast elkander staande kerkgebouwen van verschillende gezindheden de burgerlijke rust gestoord werd, zou *den Koning of de uitvoerende magt — niet de wetgevende*, — bevoegdheid geven daartegen zoodanige maatregelen te nemen, als de herstelling der rust vergen zou. Dit is duidelijk, helder, voor geene tegenspraak vatbaar.

Maar daaruit te besluiten tot de grondwettigheid uwer kollektieve voordragt, heeren ministers en mijnheer Donker, in 't bijzonder, dat strijdt tegen de eenvoudige rede van den minst geoefende in Nederland. En gij durft zoo iets aan de Staten-Generaal opdisschen!

Omdat de Koning door de Grondwet gemagtigd is tusschen beiden te komen, wanneer het kerk houden in een bepaald gebouw wanorde en oproer veroorzaakt, en daartegen onvermijdelijke maatregelen te nemen, wilt gij dat de wetgevende magt zich bevoegd wane, aan de kerkgenootschappen de verpligting op te leggen, om hunne inwendige regeling den staat bekend te maken, ten einde die, zoo veel hem goeddunkt, zich er in menge; wilt gij, dat zij den in Nederland toegelaten vreemdeling de openbare godsdienstoefening, zonder uw voorafgaand verlof ontzegge; wilt gij dat Bisschoppen (want om hen alleen is het te doen) zich niet, wat toch den laagsten vagebond en den ontslagene uit het rasphuis vrijstaat, naar hun goedvinden met der woon zullen kunnen vestigen; wilt gij..... maar de pen valt ons van verontwaardiging over uwen onzin uit de hand.

Gij zegt aan het slot uwer rede, mijnheer Donker, »dat gij geene behoefte gevoelt om verschooning te vragen." Ja, gij hebt verschooning te vragen; — *niet* aan de Kerk, die uwe redeneringen, aan het vagabondage, aan het gif en wat niet al ontleend, niet bereiken kunnen; maar gij hebt verschooning te vragen aan het gezond verstand, aan de rede, aan de achtbaarheid der vergadering tot welke gij spraakt, en die gij allen evenzeer door uwen redeneertrant en door uw *nieuw* argument, — het ideaal der ongerijmdheid, — in het aangezigt gehoond hebt!

Met leedwezen melden wij dat de Wel-Eerw. heer G. A. Oortmans, sinds 1844 pastoor van de St. Willebrordus kerk te 's Hage, is overleden. De waardige man, die bij roomsch en onroomsch geacht en bemind werd, bezweek aan de gevolgen eener slepende ziekte. Zijn dood wordt betreurd door al wie in hem een trouw en ijverig herder, een regtschapen priester, een liefdadig man en een nuttig burger van den staat vereerde.

Wij lezen in den *Nieuwen Noord-Brabander*:

»Waarom wordt de *monsterwet* door alle Katholieken verfoeid en door zoo vele Protestanten hoogelijk afgekeurd?

»Waarom heeft geen enkel Katholiek lid in de Tweede Kamer de verdediging van eene enkele bepaling der *monsterwet* op zich genomen en hebben Protestantsche leden daartegen gesproken?

»Omdat de monsterwet is eene *verdrukkingswet* op de Katholieken aangelegd en deze haar dus moeten verwerpen, en omdat er nog gemoedelijke en eerlijke Protestanten zijn, die erkennen dat de verdrukking der Katholieken is ongrondwettig, onregtvaardig, onstaatkundig en onnederlandsch; en omdat diezelfde Protestanten weten, dat het wapen, hetwelk de Regering zich thans tegen de Katholieken in handen wil gegeven zien, ook eenmaal tegen hen-zelven aangewend zal kunnen worden, zoodat door de aanneming der monsterwet, een eeuwigdurend gevaar boven het hoofd van alle kerkgenootschappen hangt.

»Is er meer noodig om een wets-ontwerp te doen veroordeelen?"

De Eerste Kamer der Staten-Generaal zal heden hare werkzaamheden hervatten.

STATEN-GENERAAL.

TWEEDE KAMER.

Zitting van Maandag, 22 Augustus.

(*Vervolg van het Bijvoegsel*)

De heer Jespers heeft gesproken over de moeijelijkheden ten deze wat betreft de Kath. Kerk. Spr. zal de juistheid daarvan niet beoordeelen. Hij laat dit over aan den minister van Buitenlandsche Zaken, voorloopig belast met de zaken der Katholieke Kerk, die daarvan meer kennis zal hebben dan hij. Maar hij past dit toe op de Hervor. Kerk. En dan acht hij het Art. zeer gevaarlijk. In die kerk zijn twee rigtingen, zoo tegenover elkander, dat de eene de andere beschuldigt, dat zij eigenlijk in die kerk niet behoort, omdat zij niet getrouw is aan de *formulieren van eenheid*, welke volgens Art. 1 tot de godsdienst behooren, en aan de mededeeling van het gouvernement onderworpen zijn. Maar er is erger. Spreker herinnert aan zijne diskussie met den heer Groen, in 1850, bij de beraadslagingen over Hoofdstuk VI der Begrooting, en toen spreker dat lid bestreed in zijn verlangen, dat de minister van Hervormde Eeredienst kennis zou nemen van het verschil der beide partijen en daaromtrent regt zou doen, en waaromtrent spreker antwoordde, niet te weten hoe dit overeen te brengen was met een ander gezegde, dat het gouvernement zich niet *in sacra* moest mengen. Bij diezelfde gelegenheid heeft de heer Groen sommige leeraren en hoogleeraren der Kerk voorgesteld als mannen, die de dierbare waarheden van het Evangelie door het slijk halen. Zoo sterk staan die partijen tegenover elkander! En nu wil men in eene wet bepalen, dat de Regering kennis neme niet alleen van de uitoefening, maar van de godsdienst zelve, terwijl éene partij verlangt, dat de Regering uitspraak zal doen! — Dit alleen ware genoeg, om spreker tegen dat artikel te doen stemmen, terwijl hij zich bovendien met veel van hetgeen door vorige sprekers is gezegd, vereenigt.

De heer *de Kempenaer* behandelt de 1e alinea. Hij kan nergens in de Gwt. die vrije regeling vinden. Art. 164 spreekt alleen van de individueele vrijheid: art. 165 van de bescherming der kerken, meer niet. Dat beginsel moet bij de wet toegepast worden. Daartoe is de 1e alinea. Die is niet alleen overbodig, maar integendeel wenschelijk, ja zij is een sieraad der wet.

De heer *van Bosse* beantwoordt kortelijk den heer Rochussen. Hij zegt alleen gesproken te hebben met het oog, zoo als de staat van zaken nopens de reserves is, zonder dien staat goed te keuren.

De heer v. *Lennep* stelt als amendement voor, het woord *Godsdienst* door *Eeredienst* te vervangen. Dit amendement echter niet ondersteund wordende, maakt geen verder onderwerp der beraadslaging uit.

De heer *van Rappard* gelooft, dat het begin der 2e. alinea minder duidelijk is. De bedoeling kan niet zijn het inwendige der Godsdienst; daarom zal hem eenige inlichting van de Ministers aangenaam zijn.

De heer *Rochussen* konstateert alleen, op het door den heer v. Bosse aangevoerde, dat het art niets inhoudt in het belang van het inwendige der kerkgenootschappen.

De heer *Storm* vereenigt zich met de bezwaren des heeren Jespers en van Wintershoven. Hij vraagt alleen, met het oog op de Memorie van Beantwoording — dat er niet gevorderd wordt eene grootere opoffering dan noodzakelijk is — wat men hier eischt? De opoffering, hier verlangd, kan door de Kerk niet worden gedaan. De vrije beweging der Kerk is buiten inmenging van den Staat. De orde en rust zijn ook niet door de inwendige beweging der Kerk verstoord, maar door de allokutie; door hen, die zich tegen de vrije beweging der Kerk wilden verzetten. Door art. 1 blijft de vrijheid van het wezen der Kerk niet ongeschonden. De R. Kerk kan die vrijheid niet [illegible] dan door een konkordaat, niet, zoo als verkeerdelijk is gezegd, met het Hof van Rome, maar met het Hoofd der Kerk, iets, waaraan de grootste Potentaten zich hebben moeten onderwerpen. De inmenging, hier bedoeld, is een punt van het kath. geloof, zoo als ook blijkt uit de adressen der R. K. Prelaten. Aan spr. zal niets overblijven dan daartegen te protesteeren: Hij doet dit dan ook op de wanden dezer vergaderzaal, in letters, welke vroeger of later, en welligt weldra, de ministers in het oog zullen springen.

De heer *Sleeswijk Veening* betoogt, dat men vrij is in de al of niet mededeeling. Men bepaalt alleen, dat wanneer men medewerking verlangt, de mededeeling noodig is.

De heer *Donker* vereenigt zich met den heer *de Kempenaer*. Hij bestreed daarentegen het amendement. Hij ontkent de bevoegdheid van een Kerkgenootschap om te kunnen beschikken over de medewerking van het Staatsgezag.

De heer *Luyben* ziet in alin. 1 geenszins, zooals de heer de Kempenaer, een versiersel der wet. Hij ziet in die uitdrukking *ironie*, en ziet daarin niet oneigenaardig wat bij zeker reglement voor de vloot, de matrozen noemden de versiersels, d. i. zware vloeken. Hij protesteert tegen het gezegde van gemeld lid.

Slot der Zitting (kort berigt).

Over het amendement van den heer Rochussen hebben nog een aantal sprekers het woord gevoerd. Daarna heeft de heer Groen van Prinsterer op de 1e alinea van art. 1 een amendement voorgesteld, om die zinsnede aldus te lezen: »Aan alle kerkgenootschappen *is en blijft* de volkomen vrijheid verzekerd, alles wat hunne godsdienst en de uitoefening daarvan in hunnen eigen boezem betreft, te regelen." Vervolgens is door den heer van Rappard op de tweede zinsnede eene wijziging voorgesteld, om de woorden in den aanhef: »de bepalingen daartoe vastgesteld" te veranderen in de volgende woorden: »de bepalingen betreffende de inrigting en het bestuur" zoodat die tweede zinsnede naar dit amendement aldus zal moeten worden gelezen: »de bepalingen betreffende de inrigting en het bestuur worden, voor zooveel zij niet reeds aan ons bekend zijn gemaakt, binnen eene maand na de afkondiging dezer wet, door de besturders of hoofden der kerkgenootschappen aan ons medegedeeld. Nieuw te maken bepalingen worden mede vóór of bij het in werking brengen daarvan, op gelijke wijze ter onzer kennis gebragt."

De *Minister van Justitie* heeft daarop namens de Regering verklaard, zich met de beide amendementen, tot verduidelijking van het artikel strekkende, te kunnen vereenigen, en wat het amendement van den heer Rochussen op de 3 alinea betreft, daarin bij aanneming te zullen berusten, ofschoon de redaktie van het ontwerp z. i. op hetzelfde nederkomt. Tot wegneming van twijfel wordt echter door de Regering zelve eene wijziging ingediend, waardoor het woord *vooraf*, in den laatsten regel komt te vervallen, zoo dat die zinsnede aldus moet worden gelezen : » Voor zooveel er zich onder de bepalingen, bij dit artikel bedoeld, eenige bevindt, welke de medewerking van het staatsgezag vereischt, wordt die medewerking niet verleend, tenzij de bepaling (hier vervalt het woord *vooraf*) door Ons is goedgekeurd.

Over al die amendementen zijn nog zeer vele diskussien gevoerd.

Ten slotte is 1°. het amendement van den heer *Groen* op § 1 *aangenomen* met 52 tegen 16 stemmen. *Voor* de heeren : de Kempenaer, Hoffman, Schimmelpennick v. d. Oye, ten Cate, Hugenholtz, Taets v. Amerongen, Wintgens, Westerhoff, Rochussen, van Nispen, Hoekwater, Donker, Mackay, Baud, de Lom de Berg, de Brauw, Elout, Dommer, Gevers, van Goltstein, Groen, Slicher, Strens, van Foreest, van Heiden Reinestein, van Lennep, Santwijk, Rijk, van den Brugghen, van Rappard, Sleeswijk Veening, Deinse, Engelen, van Asch v. Wijck, v. Franck. van Reede, van Bosse, Godefroi, Dirks, Boeije, Wintershoven, Storm van 's Gravesande, van der Poel, de Man, van Akerlaken, van Lynden, Graaf Schimmelpenninck, Stolte, van Voorst, Bieruma, Oosting, Jespers en de Voorzitter.

Tegen de heeren : Reinders, Hengst, van den Heuvel, Bots, van der Veen, Sloet, Storm, Meeussen, Thorbecke, van Hoëvell, Luyben, Zylker, de Poorter, van Eck, Bosscha en Beens.

2°. het amendement van den heer van Rappard op § 2 wordt *aangenomen* met 57 tegen 11 stemmen. Tegen Reinders, Hengst, ten Cate, Bots, van Nispen, Sloet, van Hoëvell, van der Veen, Luyben, Zijlker en de Poorter.

3° het amendement van den heer Rochussen wordt verworpen met 57 tegen 10 stemmen. Voor de heeren: Rochussen, de Brauw, Elout, Gevers, Groen, van Foreest, van Lennep, van Reede van Oudtshoorn, van Lijnden en graaf Schimmelpenninck (afwezig de heer Baud).

Daarna is art. 1 zoo als het door deze amendementen is gewijzigd, *aangenomen* met 41 tegen 27 stemmen.

Voor de heeren: van Reede, Godefroi, Bosscha, Dirks, Boeije, van der Poel, van Akerlaken, van Lijnden, Schimmelpenninck v. de Oije, Stolte, van Voorst, Bieruma Oosting, de Kempenaer, Hoffman, graaf Schimmelpenninck, Taets van Amerongen, Wintgens, Rochussen, Donker, Mackay, Baud, de Brauw, Elout, Gevers, van Goltstein, Groen, Slicher, van Foreest, van Heiden Reinestein, van Lennep, Sanders, Hookwater, Rijk, van den Brugghen, Vening, van Rappard, van Deinse, Engelen, van Asch van Wijk, van Franck en de Voorzitter.

Tegen de heeren: Luijben, Zijlker, de Poorter, van Bosse, van Eck, van Wintershoven, 's Gravesande, de Man, Jespers, Beens, Reinders, Hengst, ten Cate, Hugenholtz, van den Heuvel, Westerhoff, Bots, van Nispen, de Lom de Berg, Sloet, Storm, Dommer, Meeussen, Strens, Thorbecke, van Hoëvell en van der Veen.

De diskussien over art. 2 zijn aangevangen. De heer Elout heeft zijn amendement op dat artikel toegelicht. Morgen ochtend ten 10 ure voortzetting.

BUITENLANDSCHE BERIGTEN.

FRANKRIJK.

PARIJS, 21 Augustus. Men ziet ieder dag de officiele mededeeling te gemoet omtrent de toestemming van den Sultan in de bepalingen der weener Conferentie.

DUITSCHLAND.

WEENEN, 20 Augustus. Men verbreidt alhier het gerucht dat het door den Sultan gegeven antwoord van dien aard zou wezen, dat er van de zijde van Rusland een tegenantwoord zou vereischt worden.

ITALIE.

TURIN, 22 Aug. Het officieel dagblad van Rome behelst het berigt, dat de Romeinsche uitgewekenen, die onlangs te Civita Vecchia aan wal gestapt waren, benevens hunne medepligtigen, in hechtenis genomen zijn.

BELGIE.

BRUSSEL, 22 Augustus. Het Burgerlijk huwelijk van de Oostenrijksche Aartshertogin met den Hertog van Brabant is des morgens ten 10 ure in een der zalen van het paleis voltrokken; ten 12 ure is de verbindtenis in de Kerk van St. Gudule gesloten.

STADSNIEUWS.

In de 220ste Staats-Loterij zijn in de 1e Klasse bij de 2e Trekking prijzen van *f* 1000 of daarboven te beurt gevallen aan N° 19747 *f* 5000, N° 13072 en 12189 ieder *f* 1250, N° 2436 *f* 1000.

BURGERLIJKE STAND.

AMSTERDAM, 23 Augustus.

BEVALLEN (18 Aug.): A. A. J. van Vlissingen, geb. Kalff, Z.

OVERLEDEN (16 Aug.): J. Meeuwissen, 62 j. — (17 Aug.): C. S. J. van Osenbruggen, 8 j.

NIEUWSTIJDINGEN, BETREFFENDE INTRESTBETALINGEN, UITLOTINGEN, GELDLEENINGEN, ENZ.

PRIJZEN VAN COUPONS EN LOSBARE OBLIGATIEN.

Metalliek	*f* 27,30	a —	Pruissische	*f* 34¾	a —
Napelsche	- 25,30	,, —	Spaansche	- 2,46	,, —
Div. in £St.	- 11,75	,, —	Hamb. Russ.	- 36 15/16	,, —
Eng. Russen	- —,—	,, —	Russ. in Z. R.	- 37 7/16	,, —
Fransche	- 56⅛	,, —	,, Pap. ,,	- 10⅜	,, —
Belgische	- 56¼	,, —	Pools. in Fl.	28⅛	,, —

SPECIE-COURS.

GOUDEN SPECIEN.

Stukken à *f* 10 per Stuk	*f* 9,80 a	9,90
Oude Gerande Dukaten	» 5,60 »	5,70
Wigtige Souvereinen	» 11,80 »	11,90
» Pistolen	» 9,65 »	9,75
Stukken van 20 Francs	» 9,50 »	9,60
Baren Goud en Specien à *f* 1442,60 per Ned. ℔ fijn	1¼ à	1¼ pc.

ZILVEREN SPECIEN.

Piasters per Stuk	*f* 2,55 à	2,60
Stukken van 5 Francs	» 2,85 »	2,87
Brabandsche Kroonen	» 2,65 »	2,70
Fransche	» 2,70 »	2,75
Pruissische Daalders	» 1,75 »	1,77
Zilver 1000 à 980	*f* —,— à	—,—
» 900 » 700	» 104,50 »	105,—

PRIJS-COURANT DER EFFECTEN.

		22 AUG. 4½ u. gebl.	23 AUG. 4 u.	gebl.
NEDERL., Werkel. Sch. à 2½ pCt.		63 1/16	63 1/16 a	63¼
Dito Dito	3 »	76⅝	76 7/16 »	
Dito Dito	4 »	95⅞	95 1/16 »	95¾
O. I. Leening 1844	4 »		95½ »	
Amortis. Syndic.	3½ »		»	
Handel-Maatschappij	4½ »	130	»	
Aand. Rijn-Spoorweg.	»		105 »	
Aand. Holl. S. M.			»	
Obligatien	» »		»	
BELGIE, Obligatien 1844	» »		»	
Cert. bij de Belg. Bank.	2½ »		»	
Dito bij Rotsch. en Volksv.	» »		»	
FRANKRIJK, Obligatien	3 »		»	
SPANJE Nieuwe	1 »	23⅜	23 7/16 »	23½
Dito	3 »	47⅞	»	
Dito Binnenl. à 6/m.	» »	43 9/16	43 9/16 »	
Coup. Bewijzen.		6 11/16	6 11/16 »	6¾
Amortisable Schuld	»	5 [illegible]	5 7/16 »	5⅜
PORTUGAL te Londen	5 »	40⅞	40½ »	40⅛
Dito Dito	4 »		17½ »	17¾
RUSL. bij *Hope* 1798 en 1816	5 »	109⅞	109¼ »	
Dito Dito 1828 en 1829	5 »	107⅛	108¼ »	
Cert. bij d°. 1831 en 1833	»		»	
Dito	64½ »		»	
Dito bij *Hope*	4 »	93⅛	»	
Dito bij *Stieglitz en C°.*	» »	92½	»	
Dito bij id. 5de Serie	4 »		»	
Cert. te Hamburg	5 »		»	
Inschrijving in Assignat.	6 »		»	
Cert. van dito	» »	75	74⅞ »	
POLEN, Certifikaten	4 »	86½	86¼ »	
Dito Aand. à fl. 500		162	162 »	
Dito met Lot. » 300			»	
AMERIKA, Bank-Actiën			4⅛ »	
PRUISSEN, Aand. met Lot. R. 50 *f*			»	
OOSTENRIJK, Metalliek	5 pCt.	82⅛	82⅝ »	82 13/16
Dito 1852	» »		»	
Dito 1847	2½ »	43	42½ »	
Dito 1851	2½ »	42 1/16	42¼ »	42 1/16
Dito 1849	5 »	95⅜	95½ »	95 7/16
Ween. Bank bij *Goll en C°.*	»		»	
Dito	4 »		71⅛ »	
Letter B	5 »	95⅜	95½ »	95 7/16
Aand. met Loting fl. 500	*f*		»	
Nieuwe dito » 250	»		»	
NAPELS, Cert. *Lam en Bouwer* 5 pCt.			»	
BRAZILIE te Londen 1824	5 »		»	
Dito Leening 1843	5 »		»	
PERU	4½ »	82½	»	
MEXICO Nieuwe	3 »	26½	26 7/16 »	
VENEZUELA à £ 100	3½ »	38½	»	
GRENADA à £ 100	2 »	24	»	
Dito Uitgestelde		10 [illegible]	10 [illegible] »	10⅝
ECUADOR à £ 100	»		»	

Mexiko onbepaalde 26 7/16, ¼; Grieken 5 pCt. 7 1/16.

Onbeduidende beurs met weinig affaire.

Koers van het Geld: Beleening 2½ pCt, Prolongatie 2½ pCt Diskonto 2 pCt.

Wisselkoers.

Parijs	2/m.	*f* 56⅛	Livorno	2/m.	*f* 39⅜
»	zigt	» 56¼	Napels	»	» 81½
Bordeaux	2/m.	» 55¾	Petersburg	»	» 1.86
»	½/m.	» 56	Weenen	6/w.	» 32⅛
Madrid	3/m.	» 245	Augsburg	»	» 35⅜
Cadix	»	» 245	Frankfort	»	» 99
Seville	»	» 242	Hamburg	2/m.	» 35⅜
Bilbao	»	» 243	»	zigt	» 35 9/16
Lissabon	»	» 41⅜	Londen	2/m.	» 11,75
Porto	»	» 41⅜	»	zigt	» 11,80
Genua	2/m.	» 46⅜	Rotterdam	»	⅛

BUITENLANDSCHE BEURZEN.

ANTWERPEN, 22 Aug. Belg. leen. 2½ pc. 56⅛, 1840/1842 4½ pc. 98; 1848, —; Spanje 1—3 pc. 23; Binnenl. 3 pc. 43 7/16; Romeinen 5 pc. —; Oostenrijk Metalliek 5 pc. 86⅛.

PARIJS, 22 Aug. Fransche 3 pCt. 80.65; 4½ pCt. 105.15; Spanje 3 pCt. Binnenl. 42⅞; id. 1 pCt. —; Russen 4½ pCt. 100.

LONDEN, 22 Aug. Cons. kont. 98⅛ a —; op tijd 98⅛ a —; Braz. 101½ a 102½; 1829/39 101½ a 102½; 1852 99 a 100; Den. 3 pc. 84 a 86; 5 pc. 106 a 108; Ecuad. 5 a 5¼; Gren. 23¾ a 24¼; Uitgest. 10⅜ a 10⅝; Mexiko Nieuwe 27⅛ a —; Peru 4½ pc. N. 86½ a —; Uitgest. 59½ a 60½; Rusl. 1822 5 pc. 118 a 120; (N.) 4½ pc. 101 a 102; Portugal 5 pc. — a —; 4 pc. 45 a 45½; 3 pc. — a —; Spanje 1 pc. 23⅜ a 23⅝; 3 pc. 47½ a 48; Coup. cert. 6⅝ a —; Passive 5¼ a 5½; Holl. 2½ pc. 65 a 65¼; id. 4 pc. 98½ a 99; Venez. 37 a 39; Uitg. 16 a 17; Wissel op Amsterdam *f* —.—; Grieken 1824 — à —; 1825 —.

WEENEN, 22 Aug. Met. 5 pc. 94½; Bank-Aktien 1402; Wissel op Londen 10.38; Zilver 9.

FRANKFORT, 22 Aug. Met. 5 pCt. 86⅝; W. Bank-Aktiën 1519; W. Loten fl. 250, 128; Spanje 1 pCt. 23¼; id. 3 pCt. 43¾; Wissel op Weenen 110⅜.

HANDELSBERIGTEN.

GRAANMARKT.

ROTTERDAM, 22 Aug. Tarwe. Puike n. Zeeuws., Vlaams. en Overm 1852 *f* 330, 360; middelsoort *f* 294, *f* 309; geringe *f* 257, 272; Blaauwe *f* 257, 278; Zomer *f* 276, 291; N. Zeeuwsche, Vlaamsche en Overmaassche *f* 345, 375. — 155/2 ℔ Witbonte Poolsche *f* 385; 153/2 ℔ oude dito *f* 375; 161/2 ℔ Hoogl. Kleefsche *f* 385, 400; 160, 161/2 ℔ n. Bovenl. Ris *f* 330, 385. — Rogge. Zeeuwsche en Vlaams. 1852 *f* 213, 228; Noordbrabandsche id. *f* 210, *f* 216; N. Zeeuwsche en Vlaamsche 1853 *f* 255, 277; N. Noordbrabandsche id. *f* 240, 246. — 148/2 ℔ oude Limburger *f* 240; 148/2 ℔ Dito Pruissis. *f* 230; 148/2 ℔ Burgas *f* 234; 145/2 ℔ Eupatoria *f* 225; 146/2 ℔ Odessa *f* 225, 230; 143/2 ℔ Archangel *f* 225; 141, 142/2 ℔ dito in Entrepot *f* 213, 215; 115, 116 ℔ dito zeilende *f* 200; 140/2 ℔ dito dito *f* 205. Balancerend gewigt in leverbare staat bij aankomst. 147/2 ℔ Kaukasus in Entrepôt *f* 213. — Gerst. Nieuwe Zeeuwsche en Vlaamsche Winter 1853 *f* 173, 188; n. dito dito Zomer *f* 165, 174. — Haver. Zeeuws. en Polder Korte *f* 111, 129; Nieuwe dito en dito Voeder *f* 99, 114. — Boekweit. Noordbrabandsche op 140/2 ℔ *f* 220, 223, 226; Groot-brabandsche *f* 226; Grove Fransche *f* 175, 180, 185, *f* 187, 190; Fijne Fransche *f* 165, 170. — Boonen; Zeeuwsche Paarden *f* 210, 218; Duiven *f* 228, 234; Walchersche Witte *f* 360, 390; Zeeuwsche dito *f* 300, *f* 360; Walchersche Bruine *f* 390, 450; Zeeuwsche Bruine *f* 300, 420. — Erwten. Nieuwe Walchersche Blaauwe *f* 278, 293; Dito Zeeuwsche ordinaire *f* 255, 285; dito dito groote *f* 285, 315; dito dito Witte *f* 225, 240; dito dito Graauwe *f* 315, 360; dito Geldersche dito *f* 330, 420. — Koolzaad. Nieuw bedroeg p. m. 90 Last, welke tot £ 1 hooger vlug opruimde. Zeeuwsch £ 65 Gestort, Vlaamsch £ 64½, £ 65½ Gestort. Overmaasch £ 64, [illegible] Zakmaat. Zeeuwsch £ 63, £ 64 Zakmaat, Flakkeesch £ 63, £ 64 Zakmaat. Polderzaad £ 63½ Zakmaat. — Kanariezaad van *f* 8,25 tot 9. — Balin. Mosterdzaad, nieuw *f* 15, 18, Geel dito, dito *f* 11, 13 per Mud. — Raapkoeken *f* 74, *f* 76. Lijnkoeken *f* 100, 110 pr. 1040 St.

Ter Beurze is verkocht: Tarwe. 155/2 ℔ Witbonte Poolsche in Entrepot *f* 376; 150/2 ℔ Bovenlandsche *f* 355, 358; 152/2 ℔ dito *f* 362; 156/2 ℔ geringe Fransche *f* 345. — Rogge. 142/2 ℔ Archangel 220, 225; 148/2 ℔ Odessa *f* 225; 140/2 ℔ Archangel Entrepot zeilende *f* 215; 144/2 ℔ Fransche *f* 225, 152/2 ℔ dito *f* 238; 149/2 ℔ dito *f* 232; 143/2 ℔ Archangel in Entrepot *f* 218; 141/2 ℔ oude dito *f* 212; 145/2 ℔ Liebau te Schiedam: *f* 258, 260 3/m., 145/2 ℔ Koersche *f* 256, 258. — Gerst. 130/2 ℔ Liebau te Schiedam *f* 221, 223, *f* 224 3/m.; 134/2 ℔ dito dito *f* 222, [illegible] Koersche *f* 219, 220 3/m. — Koolzaad. Zeeuwsch Gestort £ 65½ en £ 65¾. — Lijnzaad. 114/115 ℔ Petersburger Morschansky *f* 330.

ANTWERPEN, 22 Aug. *Graanmarkt.* Veel vraag voor Frankrijk, veel zaken tot verhoogden prijs gedaan. *f* 15 betaald voor Oostzee Tarwe disponibel en zeilende; *f* 12½ à *f* 12¾ in Entr. voor Cubanca; *f* 13½ Entr. voor Polish Odessa. Fransche Rogge *f* 9 Entr. en voor inl. Rogge denzelfden prijs besteed.

Katoen. De 200 verkochte balen in ons vorig N° gemeld, bestaan in 123 balen Georgia pr. *Hottriak*, uit de eerste hand en ongeveer 80 balen Florida tweede hand.

Rijst. Blijft gevraagd. Verkocht ongeveer 1100 zak Arracan *uncleaned*.

SCHEEPSTIJDINGEN.

BINNENGEKOMEN.

TEXEL, 21 Aug. M. van der Have, Daniel, Salonica.

HELVOET, 21 Aug. D. Lommerse, H. Willebrordus, Batavia.

UITGEZEILD.

TEXEL, 22 Aug. H. O. van Wijk, Jantje, Constantinopel. W. J. Bakker, Johanna Elisabeth, Marseille.

GEPRAAIDE SCHEPEN.

Kapt. van Oversluizen, van Villanova in Helvoet binnen, rapporteert den 9 Aug. op 44° 32' N. Br. en 12° 49' W. L. gepraaid te hebben, eene Engelsche brik, toonende blaauwe vlag met witte letters; Black Swan.

Den 16 Augustus, op 54° 29' N. Br., 4° 58' O. L. J. C. J. van Speyk, kapt. Noltee, v. Rott. n. Archangel.

Den 20 Augustus, is door den Texelschen loodschipper J. Messelaar, op de hoogte van het Zuid-Voorland, gepraaid, het schip Cuba, kapt. J. Jansen, van Amsterdam naar Suriname; aan boord was alles wel.

RIVIER-VAART.

AMSTERDAM, 23 Augustus in lading naar:

Keulen J. C. W. Wilson, Colnn N°. 4.

Mainz J. Leijdekker, Mainz N°. 2.
Frankf., Coblentz en Manheim H. C. Brilmeijer, Frankf. N°. 10.
Duisburg C. Scholten, Hoffnung.
Dusseldorp & Neus W. Lenkering, Niederrein N°. 12.
Heilbron C. Buhler, Fortschrit
Urdingen & Ruhort B. Brinkkamp, Twee Gebroeders.
Manheim W. Bouwmeester, Carolina.
Weesel P. J. Balk, Vrouw Rebecca.

ADVERTENTIEN.

(3202) GETROUWD:

JOHAN CHRISTIAAN DE ROODE,
van *Voorburg*.
met
CATHERINE JEANNE HENRIETTE
VAN BREDO HUISMANS.

KLEEF, den 19 Augustus 1853.

(3209) Heden is voorspoedig bevallen van eene welgeschapene *DOCHTER*, de Hoog-Welgeboren Vrouwe H. VAN RIJCKEVORSEL—LOGHER.

PARIJS, 18 Augustus 1853.

(3204) Op heden den 20 Augustus overleed te Amersfoort tot mijne bittere droefheid, alvorens voorzien te zijn geweest van de laatste H. Sacramenten, mijn dierbare Echtgenoot DIRK TEN BRINK, in den ouderdom van 70 jaren.

W. VAN DEN BRINK.

Eenige en algemeene kennisgeving.

(3208) Heden overleed aan de gevolgen van eene kortstondige ziekte, in den ouderdom van ruim 52 jaren, onze waarde Broeder en Behuwdbroeder, de Zeer Eerwaarde en Hooggeleerde Heer GERARDUS ANTONIUS OORTMANS, R. K. P. en Pastoor alhier, Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, hooggeacht en diep betreurd door zijne familie, gemeente en vrienden.

'S GRAVENHAGE, 21 Augustus 1853. J. A. OORTMANS. Uit aller naam.

Connaissant l'intérêt que portent à l'Institut commercial et industriel de *Melle* tant de familles honorables de notre ville et du pays, nous nous empressons de reproduire l'article suivant publié par le *Journal de Bruxelles*.

Plusieurs Jeunes Hollandais se sont particulièrement distingués cette année.

Cette année comme toujours, la distribution des prix aux élèves de l'institut de Melle a été une véritable solennité. Des exercices dramatiques, des chœurs, des symphonies, un auditoire nombreux et choisi: tels étaient les éléments de cette fête si pleine d'entrain et de douces émotions.

La cérémonie a commencé par l'ouverture d'Obéron de Weber, arrangée pour piano par M. Schmidt et exécutée par 16 élèves sous la direction de M. Teerlinck ainé, professeur à l'établissement. Il y avait là de grandes difficultés à vaincre. Les jeunes exécutants les ont surmontées avec un rare bonheur qui leur a valu les suffrages de la salle entière. Les applaudissements ont éclaté avec plus de force encore, toutefois, pendant les scènes les plus intéressantes d'une jolie pièce en trois actes, à laquelle des morceaux de chant prétaient un caractère d'intérêt tout particulier.

Deux modestes provinciaux, par un caprice heureux de la fortune, se trouvent tout à coup élevés au faîte des grandeurs. L'un d'eux ne sait pas resister aux séductions de la richesse et du rang. La vanité enfle son cœur. Il oublie ses vieilles amitiés pour se livrer tout entier aux adulations des courtisans et des flatteurs qui l'entourent. La leçon ne se fait pas attendre. Plongé dans l'adversité par une catastrophe inattendue, il ne trouve de secours que dans le dévouement de ses camarades d'enfance qu'il dédaignait tout à l'heure.

Telle est en deux mots l'analyse de cette pièce dont la pensée morale saute aux yeux, et qui a été représentée avec un naturel vrai, une facilité rare et une entente parfaite de la scène,

Le provincial parvenu avait un rôle particulièrement difficile. Il devant monter d'emblée son esprit et ses manières au diapason de sa nouvelle situation, et conserver néanmoins le cachet de sa modeste origine, de son éducation première. M. Dom, de Bruxelles, s'en est acquitté avec bonheur. Ce n'est que justice de lui attribuer une bonne part du succès de la pièce, si vrai qu'il soit de dire qu'il a été heureusement secondé par ses jeunes collègues. Les exercices se sont terminés par un chant patriotique: *l'Hommage à S. A. R. le Duc de Brabant* a été un véritable triomphe. L'enthousiasme de l'auditoire n'a pu se contenir. Au moment où quatre élèves sont venus couronner le buste de l'héritier présomptif du Trône, il a éclaté en vivats frénétiques dont le bruit se mêlait aux refrains de cet hymne national et aux détonnations du canon.

Somme toute, rien n'a manqué pour donner à le distribution des prix le caractère d'une solemnité réelle, et pour relever encore aux yeux du public l'établissement si justement renommé de Melle, lez-Gand. Du reste, cet Institut n'en est pas à devoir des preuves de sa féconde vitalité. Le nombre des élèves y augmente chaque année et la Congrégation des Joséphites qui le dirige, ne néglige rien pour répondre dignement à la confiance des familles. A une époque où la commerce et l'industrie jouent un rôle si important, l'enseignement classique ne suffit plus aux besoins de notre société. Des écoles spéciales sont indispensables, et quand elles réunissent comme l'institution de Melle la solidité des études aux principes religieux qui forment la base et le couronnement de toute bonne éducation, elles sont appelees à un succès dont cet établissement nous fournit une preuve péremptoire.

Les élèves Hollandais qui se sont distingués sont:

M. M. L. CRAMER, d'Amsterdam;
A. PENN, d'Amsterdam;
E. BERGER, d'Amsterdam;
E. BRANDS, d'Utrecht;
G. MELCHERS, de Schiedam;
G. JANSEN, de Schiedam;
Les frères SCHUUREN et les frères OOMS, de Rotterdam;
F. JESPERS, de Bois-le-Duc;
V. VAN DE MORTEL, de Bois-le-Duc;
F. DE MOL, de Dordrecht;
H. DE GROOT, de Rotterdam.

Pour des personnes qui n'y interessent des prospectus seront à leur disposition chez M. & C. L. VAN STADE, Libraire, Rok-in, hoek Langebrugsteeg à Amsterdam. (3205)

Men vraagt ten spoedigste een **R. K. SECONDANT**, liefst boven de 20 jaren, het Fransch grondig kunnende onderwijzen, op een tractement van 250 à 300 gulden. Adres met *franco* brieven onder letter V. V. bij de Gebr. VAN LANGENHUYSEN, Boekhandelaar te 's Gravenhage. (3206)

In eene Apotheek te Arnhem, vraagt men tegen November of spoediger, een **BEDIENDE** of **LEERLING**, van de R. K. Godsdienst. Adres met *franco* brieven, onder lett. K. bij den Boekhandelaar J. G. MEIJER te Arnhem. (3207)

Alom is de Inteekening opengesteld op het Tijdschrift

ENCYCLOPÉDIE

LECTUUR VAN NUTTIG EN GEZELLIG ONDERHOUD VOOR ALLE STANDEN.

Als men op de ENCYCLOPÉDIE inteekent, ontvangt men telken 14 dagen eene aflevering van 40 bladz. gr. Oct. op best velin papier, en betaalt daarvoor slechts *eene gulden vijftig cents* per drie maanden, terwijl aan de Geaboneerden *gratis* wordt afgeleverd een exemplaar van het schoone werk:

De Wijsgeer DON QUICHOTTE

OF

De Lotgevallen van den Advocaat HABLARD,

door den Eerw. Heere J. H. M. AERSSEN.

Compleet in twee gr. 8°. Boekdeelen, te zamen ongeveer 750 Bladz., welk bij de uitgave kosten zal *f* 4.60.

Er zijn bereids verscheidene geschriften in de *Encyclopédie* opgenomen, die door zuiverheid en bevalligheid van stijl en belangrijken inhoud uitmunten.

De eerste aflevering van den Jaargang 1853/54 is bij alle Boekhandelaars ter inzage voorhanden en de Prospectus *gratis* verkrijgbaar. (3180)

Bij C. L. VAN LANGENHUYSEN is van de pers gekomen, en alom verkrijgbaar gesteld:

ZWART OP WIT.

DICHTVERSCHEIDENHEDEN

DOOR

Dr. J. NOLET DE BRAUWERE VANSTEELAND,

WATERGRAAFSMEER, 4 Augustus 1853.

Het jongste mijner Kinderen, een jongetje van vijf verrel jaars, sukkelde van een half jaar af en was zoo vermagerd dat het een geraamte geleek; het werd zwakker en zwakker en kon op het laatst niets meer gebruiken dan een weinig melk met twee deelen gekookt regenwater. De Dokter vertrouwde in het geheim de Grootmoeder toe, dat het de [illegible] eden gebeurd en nu is intusschen het Kind zoo gezond, vrolijk en tierig als maar een Kind zijn kan. Deze gunstige wending heeft het aan de Revalenta van Dubarry te danken, waarvan het slechts twee doozen gebruikt heeft, die ik op aanraden van goede vrienden en met goedvinden van den Dokter in het Verkoophuis gekocht heb. Het lieve Kind eet zijn pap gaarne en springt van blijdschap als het de Revalentatrommel ziet. De geheele buurt heeft mijn Kind in zijn ellendigen toestand gekend en kent ook de gelukkige wending, die plaats gehad heeft. Mijn naam is in de Meer zeer bekend en ik ben gaarne bereid alle verlangde uitkomst te geven. Wees zoo goed hieraan zooveel mogelijk openbaarheid te geven, enz.

M. ELSMAN.

DUBARRY'S REVALENTA heeft duizende lijders geholpen van, de hemel weet hoeveel verschillende ziekten. Hierin ligt geen overdrijving, de vele attesten die wij van alle Landen hebben, bewijzen het genoegzaam Dit zuiverende en kracht en leven brengende voedsel heeft ook in ons Land reeds vele, zeer vele menschen geholpen en wij zouden zeer bekende en geachte namen kunnen noemen, zelfs onder den geneeskundigen stand, die er met lof van gesproken en bewijzen zijner geneeskracht gehad hebben, als wij maar de vergunning daartoe hadden. Eenige lijders echter hebben ons uit erkentelijkheid en in de blijdschap van hun gemoed, even als Elsman schriftelijke verklaringen ter publicering toegezonden, waaronder: W. KOST in Amsterdam, die van een hevigen zevenjarigen maagkramp, die hem aan den rand des grafs gebragt had, genezen is. Van een Dienstmeisje in Leeuwarden, berigt de heer Postma, dat zij van langjarige maagkramp en slechte spijsvertering zeer voorspoedig genas. BASTIANIA QUIST te Colijnsplaat, van slechte spijsvertering en bloedopgeven. Eene dame in Middelburg (berigt van KRIES) van maagpijn en Maagzuur. Het Kindje van den Heer COLEN PAKBIER van den rand des doods. De Echtgenoote van den Heer DEKKER in Purmerend van eene hardnekkige maagziekte, enz. Velen heeft het van de koorts bevrijd, die lang te vergeefs daartegen medicineerden. Velen van verzwakking, waterzucht en nog meer van zwaarmoedigheid, flaauwheid, onvermogen, congestien, constipatie, &c. &c.

BARRY DU BARRY'S Revalenta wordt Verkocht in blikken doozen, van *f* 2, *f* 3½, *f* 8, *f* 16, in onderstaande Dépôts, alsmede bij den Heer B. ADAMA, Apoth., Heerengracht, hoek Utrechtschestraat. (3158)

Amsterdam, Verkoophuis.	Deventer, A. Milort.	's Hage, Sack en C°.	Roermond, J. J. Romen.
„ B. Adama, Apoth.	„ J. L. v. Ruyven.	Harderwijk, Wed. G. Tijhoff.	„ P. Hanrath.
Akkrum, Pieter K. de Groot.	Doesburg, H. Lebbink.	Harlingen, P. L. Mirande Pz.	Rotterdam, J. A. Klinger en C°
Alkmaar, J. Brongers Gz.	Doetichem, W. J. Raadgeep.	Hasselt, H. J. v. d. Vecht.	Schagen, G. C. Koning.
Almelo, C. Rossmark.	Dokkum, A. Schaafsma.	Hattem, D. N. van Nes.	Schiedam, Mej. A. B. Roepius
„ R. Steenbergh.	Dordrecht, J. Veth Jr.	's Hertogenbosch, F.L.Welsch.	Sneek, P. T. Potma.
Amersfoort, G.C.T.v.d.Roemer	Edam, J. F. Akkerboom Jr.	Hindelopen, David de Jong.	Sittard, Colem Pakbier.
Apeldoorn, Bruno Tideman.	„ P. de Boer Pz.	Hoorn, L. B. Ruttenberg.	Tiel, L. Uhlfelder.
Arnhem, R. B. de Roos.	Enkhuizen, G. Rienderhoff.	Kampen, Mej. M. Vooght.	Tilburg, C. H. Domhoff.
„ G. Rogmans.	„ A. Dekema.	Kollum, C. Nibot.	Utrecht, T. Uhlenbroek, Bak-
„ G. Holland.	Enschedé, M. Zilverberg.	Kuilenburg, J. N. Hondius.	kersbrug
Assen, H. P. A van Gorcum.	„ Wed. A. Stevens.	Lamswaarde, J. van Brabant.	„ L. J. R. Bosch, Lijnmarkt
Axel, J W. Verbeek Vrolijk.	Franeker, K. Drager.	Leiden, A Dirks.	Veendam, S. Savenye.
Beverwijk, Kühler.	Gemert, H. A. v. d. Willigen.	Leeuwarden, S. P. Postma.	Vlissingen, A. M. Kalbfleisch
Bergen op Zoom, D. Pouwels.	Goes, C. Vreeke.	„ J. J. van Haagen.	Wageningen, W. J. Tibout.
„ P. Appelboom, Apoth.	Gorredijk, S. G. Zwart.	„ A. van Wamel.	Winschoten, G. [illegible]
Bodegraven J.B.E.C.Schlatman	Gorinchem, H. Boderij.	Maastricht, Primavesi cadet.	Wijhe, Westhoff.
Bolsward, S. S. Oosterbaan.	Gouda, A. Goedraad.	Meppel, J. M. Barth.	Zaandam, G. Frauss, Apoth
Boxmeer, G. Muller.	„ van Fraukenhuizen.	Middelburg, A. Engeler & C°.	Zalt-Bommel, H. G. Huyskes
Breda, Wed. Wiercx Folla.	Groenlo, J. H. Huyskes.	Nijmegen, Gebr. Swemmelaar.	„ J. G. Bender.
„ Kannemans van Dashorst.	Groningen, C. Rikkers.	N. Diep, T. Groen, Verkooph.	Zutphen, J. H. A. Wanslever
Delft, J. T. Wagner.	„ M. Gaasbeek.	Oudshoorn, G. v. d. Boom.	„ Verkooph. Ulderink
Delfzijl, A. W. C. Keyzer.	Haarlem, J. P. Karthaus.	Olst, A. v. Enck.	Zwolle, A. A. v. d. Kolk.
Deventer, Wed. S. F. Louwerens.	„ J. Larsen.	Pekel-A, J. T. Feldbrugge.	„ G. Elefeld.
„ J. Muller.	„ Wed. de Lange en v. Ek.	Purmerend, S. J. Veen.	Zierikzee, C. v. Schaik.

Te Amsterdam bij C. L. VAN LANGENHUYSEN, Drukker en Uitgever

Bijvoegsel behoorende bij *de Tijd* van Donderdag 25 Augustus 1853.

STATEN-GENERAAL.

TWEEDE KAMER.

Diskussie over Art. 1.

De *minister van Justitie* gaat kortelijk na de 3 alinea's van het art. en tracht daarbij de bezwaren op te heffen die daartegen gemaakt zijn. De 1e al. bevestigt naar zijn inzien een regt dat tot verschil van gevoelen aanleiding gaf. Er bestaat toch twijfel of de Grondwet het regt tot vrije organisatie al dan niet verleende. Men zal werkelijk te vergeefs in de Grondwet de woorden »vrije organisatie" trachten te vinden. De Grondwetgever heeft echter vrije organisatie veronderstelt; maar niet in onbepaalden zin. De strekking van de grondwettelijke bepalingen is vrijheid, maar niet zonder toezigt van den Staat; waken dat die vrijheid niet tot losbandigheid overslaat. De Grondwetgever heeft gewild, dat het kerkgenootschap zich vrijelijk kunne organiseren, maar dat de Staat geen schade zou kunnen lijden. De Grondwet verlangt, dat de vrijheid niet uitloope tot schade der maatschappij. Hij kan op dien grond gereedelijk instemmen met het amend. van den heer Groenp maar hij kan niet toegeven dat het 1e lid overbodig zou zijn en uit de wet zou moeten worden geligt. Hij bestrijdt ook het denkbeeld dat die 1e al. gevaarlijk zou zijn, omdat, zoo men een regt geeft, men het ook kan ontnemen. Integendeel ziet hij in die bepaling een waarborg, dat het regt dat nu erkend wordt, nooit zal kunnen worden ontnomen. Zoo er toch ook een wetgever mogt komen, die de vrije organisatie zou willen belemmeren, men zou dan, met de de wet in de hand, kunnen zeggen, dat men in 1853 het regt dat bestond, heeft erkend. Wat het 2e lid aangaat: dit is noodzakelijk om, naar aanleiding van art. 165 der Grondwet, gelijke bescherming aan alle kerkgenootschappen te kunnen verleenen. Het is eene verpligting, die uit de voorgeschrevene bescherming, noodwendig voortvloeit. Uit de grondwettige bepaling spruit noodzakelijk voort het regt des Konings om kennis te bekomen van den toestand in welken een kerkgenootschap verkeert.

De Regering heeft dus de bepaling noodig om gevolg te geven aan de artt. 167 en 169 der Grondwet. Zij moet de organisatie kennen om maatregelen te kunnen nemen tot behoud van rust en orde, en om te weten, of de staatswetten, die palen stellen, worden overschreden. Nu zegt men wel, dat dit eene inmenging in kerkelijke zaken is, maar Z. Exc. antwoordt daarop, dat men alleen mededeeling beoogt. De Regering beoordeelt niet, zij keurt niet goed of af, maar zij wil waken. Inmenging is juist hier uitgesloten. Men heeft ook op een enkel kerkgenootschap gewezen en gezegd, dat de inrigtingen daarvan in een aantal wetten gelegen zijn, die in het stof der oudheid zijn bedolven. Z. Exc. antwoordt, dat men niets daarvan verlangt te weten. Reeds zeer veel is ter kennisse van de Regering gebragt. Zij vraagt alleen mededeeling van hetgeen niet ter harer kennisse gekomen is. Hij geeft het toe, dat de wet duidelijk moet zijn; hij erkent dat het woord »daartoe" in het begin dezer alinea geplaatst tot misvatting aanleiding geven. De Regering verlangt volstrekt geene misvatting. Het is haar oogmerk niet om op het gebied der godsdienst zelve te treden; zij verlangt alleen mededeeling van de regeling van het kerkgenootschap. Nog gelooft hij dat er een groot onderscheid bestaat tusschen kerkgenootschap en kerk. Uit dien hoofde hoopt hij, dat het voorgedragen amendement van den heer van Rappard moge worde aangenomen. Mogt dit het geval niet zijn, dan geeft hij de verzekering (en aan ministerieele verklaringen mag thans wel eenige waarde geschonken worden, omdat zij afkomstig zijn van ministers die dienaren des Konings zijn), dat het volstrekt niet in de bedoeling der Regering ligt om iemand te vervolgen, omdat hij niet zou hebben medegedeeld, wat de eigenlijke godsdienst betreft. Het doel is alleen mededeeling der *inrigting* en van het *bestuur* van een kerkgenootschap. Wat het 3e lid aangaat, het strekt alleen om onschadelijk te maken bepalingen, welke een kerkgenootschap mogt vaststellen en die niet kunnen of moeten worden uitgevoerd, zonder medewerking van het gezag.

Hij meent dat die bepaling duidelijk in de al. is uitgedrukt; de bepaling is negatief. Geen gevolg zal er, zonder medewerking van het gezag, kunnen worden gegeven aan reglementen, mandementen of voorschriften, wanneer die reglementen enz. niet mogten zijn medegedeeld aan en goedgekeurd door de Regering. Aan die bepaling zal dus geen gevolg, geene uitvoering kunnen worden gegeven. Hij kan niet toegeven dat deze bepaling noodeloos zou zijn. De Kath. leden der Kamer moesten van het tegendeel daarvan overtuigd zijn. Hij gelooft toch, dat geen kerkgenootschap kan bestaan, of het zal op sommige punten van tijd tot tijd de medewerking van den Staat behoeven. Hij zal slechts wijzen op de vrijstelling voor studerenden in de godgeleerdheid van de Nat. militie. De bepaling strekt dus om aan te wijzen, hoe die medewerking van den Staat kan verkregen worden. Hij kan het zich niet voorstellen, dat er een groot kerkgenootschap is, dat niet nu en dan de medewerking van het gezag zou behoeven. Wat nu het woord »vooral" aangaat, mogt het amendement op dit lid niet worden aangenomen, dan is de Regering bereid het bedoelde woord te doen vervallen. Ja, hij is zelfs bereid, het er dadelijk uit te nemen; dan zal zijn ambtgenoot voor de buitenl. zaken ook niet meer verpligt zijn mede te deelen, in welke gevallen de medewerking van het staatsgezag zal worden vereischt. Wat nu eindelijk het amend. van den heer Rochussen betreft, het bevat Z. E. niets meer en niets anders, dan in het artikel wordt aangetroffen. Het is hier eene zaak van feitelijken aard. Men gaat van de veronderstelling uit wat er gebeuren kan. Het feit kan plaats hebben; art. en amend. strekken om vast te stellen, dat de bepalingen, waarvan in dit lid sprake is, welke de medewerking van het staatsgezag vereischen, geen gevolg zullen hebben, zoolang zij niet zijn goedgekeurd. En daar nu het art. van het ontwerp en amend. van den heer Rochussen eigenlijk op hetzelfde nederkomen, zoo zal de Regering er gaarne in berusten, zoo de Kamer aan dit laatste de voorkeur mogt geven.

De heer *Thorbecke* vindt in deze diskussie bevestiging van den indruk, dien reeds de algemeene diskussiën op hem gemaakt hebben, namelijk, dat juist de voorstanders van het ontwerp met dit artikel de meeste verlegenheid hebben. Hij staat niet stil bij § 1. Hij zou deze niet, met den heer de Kempenaer, een versiersel, maar eene dekoratie van het ontwerp geneigd zijn te noemen. Ook na de rede van den minister van Justitie, blijven spr. nog bezwaren en twijfelingen ten opzigte van dit art. over. Hij erkent dat het amendement van den heer v. Rappard de voorkeur zou verdienen boven de redactie der Regering, vooral als er bij gelezen zou worden het woord »kerkgenootschappen" aangezien het anders zou kunnen geacht worden te slaan op de godsdienst en hare uitoefening. De mededeeling van bepalingen *daartoe* betrekkelijk drukt niet het denkbeeld uit; wel de mededeeling betreffende de inrigting en het bestuur der kerkgenootschappen. Tot zoo ver is het eene gemeenregtelijke bepaling, die hier op de kerkgenootschappen wordt toegepast, en zoo zou het amendement kunnen strekken om, gelijk bij de oorspronkelijke redactie, te ontaarden in een plaag-systeem. — Maar spr. voornaamste twijfel geldt al. 3. Hij gelooft dat bij het R. K. kerkgenootschap zoodanige medewerking van het staatsgezag als waarvan hier sprake is, minder zal gevraagd worden, dan door het protest. en Herv. kerkgenootschap. Er is toch in de Herv. Kerk eene rigting welke gaarne wenscht te leunen op het staatsgezag. Welnu, deze rigting zal steun wenschen te zoeken bij het staatsgezag en telkens medewerking vragen. Daaraan moet de wet geen voet geven, daar waar het kerkgenootschap vrij en zelfstandig behoort te zijn. — Daar overigens het staatsgezag alleen kan werken naar wettelijke regelen, heeft spr. zich vergeefs afgevraagd wat de geheele bepaling beteekende. De voorbeelden van zoodanige medewerking aangehaald, b. v. ten aanzien der militie-wet, komt hem niet afdoende voor; hij ziet het verband daar tusschen en art. 3 niet in. Overigens is het woord staatsgezag in eene wet als deze in eene strafbepaling niet te onbepaald. De noodzakelijkheid blijft dus wie of wat beslist of de medewerking van het staatsgezag wordt vereischt? Daarvan had hij voorbeelden wenschen bijgebragt te zien. De zinsnede is nu overtollig.

De heer *Meeussen* vindt art. 1 evenmin noodzakelijk als artt. 3 en 4. Na het aangevoerde door den vorigen spr. ziet hij gaarne van het woord af.

De heer *Wintgens* bestrijdt de overtolligheid van al. 3, wel wanneer het alleen sloeg op art. 167 der Grondwet (het waken), maar het betreft ook art. 165 (de bescherming) en dat is aktief. Overigens beroept hij zich op een voorbeeld van België in 1831 wegens een konflikt over de ontzetting van een geestelijke, waar de noodzakelijkheid gebleken is van de medewerking van het staatsgezag.

De heer *Groen* is het eens, dat er eene rigting is in de Hervormde Kerk die op het staatsgezag leunen wil, zoo in vroegeren als lateren tijd. Vroeger de Remonstranten, later zij die art. 391 c. p. tegen de afgescheidenen inriepen, en die daartoe inlegering wenschelijk achtten. De partij van den heer Groen wenscht dien steun van het staatsgezag niet.

De heer *Thorbecke* weerlegt het peremptoire van het voorbeeld door den heer Wintgens uit België ontleend, het strekte alleen niet tot opheldering van het vraagpunt, maar tot ondersteuning van het gevoelen van dien spreker, dat er medewerking en bescherming door het staatsgezag verleend moet worden. — Wat de historische voorbeelden van den heer Groen betreft, zij ondersteunen het denkbeeld door spr. (de heer T.) geopperd, dat alle aanleiding weg moet vallen of bijzondere ondersteuning en medewerking bij het staatsgezag te vragen; alle bijzondere bescherming breekt de *gelijke* bescherming en druischt aan tegen het denkbeeld van scheiding van Kerk en Staat, scheiding in den zin, zooals Zaturdag dooor hem is ontwikkeld, en die niet is eene afbreking van betrekking op het gemeenregtelijk terrein. Hij blijft voorts de bijvoeging bij het amendement van den Heer v. Rappard noodig keuren. Hij zal gaarne dat amendement zien aangenomen, omdat het meer geeft dan de verzekering van den min. van Justitie, die zeide dat die verzekering waarde had, omdat de min. zijn de dienaren des Konings. Hij hoopt dat eene ministerieele verzekering steeds waarde zal hebben en hij weet ook dat ministers zijn dienaren des Konings, maar geenszins om zich bij de Vertegenwoordiging, omtrent de uitvoering dier verzekeringen, op den Koning te beroepen.

De heer *Wintgens* houdt de toepasselijkheid van zijn bijgebragt voorbeeld vol. — De heer *van Wintershoven* weêrlegt het, met een beroep op de constante jurisprudentie van het hof van kassatie in België, die uitgemaakt heeft, dat de quæstie over verplaatsing van standplaatsen is van kerkelijken aard. — De heer *de Kempenaer* wijst als voorbeeld op het uitschrijven van *boeten* op de waarneming van kerkelijke bedieningen. — De heer *van Nispen* verklaart, dat de redaktie van alinea 3 van het ontwerp hem beter voorkomt, dan het amendement-Rochussen, waartegen hij stemmen zal. Overigens zijne zienswijze over het geheele art. zal hij niet herhalen; hij behoeft zelfs niet te protesteeren. — De heer *Strens* is er mede tegen. — De heer *v. d. Brugghen* insgelijks, en wat nu de voorbeelden betreft over vereischte medewerking, hij herinnert aan het gebeurde met den pastoor de Jong, te Nijmegen, waar destijds de medewerking van den Staat door het R. K. kerkgenootschap werd ingeroepen. — Nadat de heer *Thorbecke* de geldigheid van de voorbeelden had ontkend, worden de beraadslagingen gesloten, en komen nu in stemming de amendementen en daarna het artikel, waarvan de uitslag bereids door ons is medegedeeld.

Diskussie over art. 2.

De heer *Elout* heeft op dit art. een amendement voorgedragen, strekkende om dat art. aldus te wijzigen: »Vreemdelingen aanvaarden geene kerkelijke bediening, dan na daartoe onze toestemming te hebben verkregen." — De voorsteller heeft dit amendement breedvoerig toegelicht. Hij is daarbij in ontwikkeling getreden over het doel van het wetsontwerp, dat de strekking heeft, om eene authenthieke interpretatie aan de Grondwet te geven. Hij heeft herinnerd, dat ons land in vorige roemrijke dagen steeds het klassieke land der vrijheid was. Die naam wenscht hij gehandhaafd te zien. Hij wijst op de jaren 1568, 1579, 1672, 1813 en 1830, toen telkenmale getoond werd wat godsdienstzin, vaderlandsliefde en *eendragt* vermogen. Hij meent, dat zijn amendement strekt, om meerdere vrijheid aan vreemdelingen tot het bedienen van openbare godsdienst toe te kennen, dan in het ontwerp gelegen is. Gaarne zou hij in dat opzigt geheele vrijheid verlangen toegestaan te zien, doch de omstandigheden brengen dit niet mede. In den loop zijner rede brengt spr. een woord van dank en hulde toe aan wijlen Koning Willem II, die reeds in 1834 zijne beste pogingen aanwendde, om aan de vervolgingen tegen de afgescheidenen een einde te maken, zoo als later het geval werd.

De heer *Dommer van Poldersveldt* is tegen het artikel. Het is eene dier bepalingen, die, zoo als hij reeds in den aanvang der diskussiën had opgemerkt, het bewijs leveren, dat de Regering heeft moeten toegeven aan de vorderingen der April-beweging. Het artikel heeft geen belang, geen nut, maar zal wel veel beperking te weeg brengen. Het zal eene groote moeijelijkheid voor de Regering opleveren, om het toe te passen. Wordt deze bepaling niet gestreng toegepast, dan behoort zij onder die verordeningen, welke de Regering kunnen verzwakken. Bij het kath. kerkgenootschap zijn de geestelijken dagelijks gewoon de mis te lezen, en volgens het artikel, zoo als het ligt, kunnen zij dit niet meer doen zonder voorafgaande autorisatie der Regering. Zoodanige bepaling wordt in geen land gevonden. Er kan geen vrees bestaan over misbruik met predikatiën; dat bestaat bij de Katholieken niet. De gewone geestelijken mogen hunne funktien niet uitoefenen, dan met autorisatie van den Bisschop, die door een afgelegden eed verantwoordelijk is voor en een waarborg biedt tegen misbruiken. Dat kerkelijk Hoofd zal wel geene autorisatie geven, wanneer er vrees voor misbruik bestaat. Hij heeft met genoegen het amendement van den heer Elout gezien. Hij zou er zijne goedkeuring aan kunnen geven, indien het werkelijk een amendement ware op het artikel der Regering, maar het is inderdaad een geheel nieuw artikel.

De heer *Bots* is tegen het amendement en tegen alle verdere amendementen, die nog mogten worden voorgesteld. Hij waardeert de poging van vele leden, om de wet minder drukkend te maken, maar dit doet bij hem niets af, omdat hij niet kan medewerken tot eene wet als deze, die in elk geval van noodlottige gevolgen is, die hij als ongrondwettig acht, als strekkende tot verneiging der godsdienstige vrijheid.

De heer *van Nispen van Sevenaer* heeft reeds genoegzaam te kennen gegeven, dat hij tegen de geheele wet is; maar als hij het in zijne magt heeft, haar zoo veel mogelijk te verbeteren, voor het geval dat zij tot stand mogt komen, dan wil hij daaraan zijne medewerking niet onthouden. In dien zin is hij voor het amendement gestemd.

De heer *Bosscha* is zeer geneigd zijne stem aan het amendement te geven. Behalve het R. K. kerkgenootschap, zijn er nog andere kerkgenootschappen, waarin zeer dikwijls door vreemdelingen de openbare godsdienstoefening wordt waargenomen, en nu vreest hij, dat het groot bezwaar zou opleveren, indien daartoe telkens de koninklijke toestemming moest worden ingeroepen, die ook dikwijls te laat zou inkomen. Maar hij moet nog dit mededeelen, dat in zijne sektie bepaald de meening is geuit, dat, wanneer het artikel, zoo als het door de Regering is voorgedragen, wierd aangenomen, aan vele Roomsch Katholieken onaangenaam zou zijn, omdat daardoor de missien van vreemde predikers veel zeldzamer zouden worden. Wordt die meening bevestigd, dan zou hij ongaarne zijne stem aan het amendement

geven, omdat hij aan zijne Roomsch-Katholieke landgenooten geene onaangenaamheid zou willen aandoen. Hij wenschte dus wel omtrent dit punt te worden ingelicht.

De heer *Schimmelpenninck van der Oye* moet aan den heer Dommer eene inlichting vragen, waarvan het meer of min wenschelijke van het amendement voor hem zal afhangen. Het betreft de toelating van vreemde geestelijken om te prediken. Hij weet bepaald, dat in zijne provincie vreemde paters-redemptoristen nu en dan opkomen, om te prediken, doch dat de toestemming daartoe door den eenen pastoor wordt verleend, door den ander geweigerd. Hij vraagt nu bepaald, of de magtiging moet uitgaan van den Nederl. Bisschop? Is deze werkelijk noodig, dan is hij voor het amendement.

De heer *van Eck* acht het geheele artikel onnoodig en dus ook het amendement.

De heer *Dommer van Poldersveldt* betwijfelt, of de toestemming der regering wel binnen een paar dagen zal komen. Voor een onderzoek naar de personen der vreemde geestelijken zal een langer tijdsveloop noodig zijn. Op de vraag, of de Nederlandsche Bisschoppen het regt hebben vreemde geestelijken voor de uitoefening der godsdienst te weren, kan hij toestemmend antwoorden. Die Bisschoppen hebben hier te lande, binnen hunnen kring, het opperregt over alle geestelijken, en dus zoowel over Nederlanders als op vreemdelingen.

De heer *Luyben* geeft te kennen, dat de meerderheid der R. Katholieken zeer gesteld is op vreemde missien. Uit dien hoofde zal hij ook voor het amendement stemmen. Hij bevestigt ook ten stelligste de verzekering van den heer Dommer, dat geen vreemdeling zonder autorisatie van den Nederlandschen bisschop eenige kerkel. bediening hier te lande mag waarnemen.

De heer *van Nispen van Sevenaar* ondersteunt deze verzekering nader. Geen Priester mag optreden zonder permissie van den Bisschop. Maar hij moet echter vragen: of het wel wenschelijk, of het doelmatig is, in deze kamer te bespreken het nuttige of het niet-nuttige dier missiën. Dit zijn punten, waarin deze vergadering zich niet moet mengen. Dit is onraadzaam en buiten hare roeping.

De heer *Bosscha* geeft te kennen, dat, hetgeen hij medegedeeld had, niet als *zyne* meening was geuit, maar dat dit door een R. Kath. lid in zijne afdeeling was kenbaar gemaakt.

De heer *Kempenaar* keurt het artikel goed.

De heer *Ter Bruggen Hugenholtz* acht het art. altijd belemmerend voor de vrije uitoefening der godsdienst. 38 jaren lang heeft die vrijheid geen hindernis noch stoornis te weeg gebragt. Hij heeft te vergeefs gezocht naar de redenen voor eene dergelijke bepaling. Zoolang hem niet bewezen is, dat er voor stoornis der algemeene rust te vreezen is, zal hij tegen het artikel stemmen.

De heer *van Bosse* is voor het amendement. Niet dat hij daarom met de bepaling zelve zoo ingenomen is, zij heeft eene zeer bedenkelijke zijde. Daarbij wordt toch aan de regering eene magt gegeven, welke zij misschien, zonder dat zij hetzelve weet, misbruikt. Hij herinnert het voorgevallene, een paar jaren geleden in Overijssel, met het Israel. kerkgen. Het betrof de ben. van een vreemd geestelijke. Die benoeming werd tegengewerkt door de oude, zoogenaamde orthodoxe partij, en het gevolg was, dat de goedkeuring des konings tot zijne optreding een zeer geruimen tijd is opgehouden. Toen de grief der bedoelde partij bleek geen redelijken grond te hebben en geen ingang erlangde, heeft zij de toevlugt genomen tot andere kunstmiddelen, op staatkundig terrein en den man als gevaarlijk trachten voor te stellen. Na gedaan onderzoek bleek ook deze beschuldiging ongegrond te zijn en is de agreatie dan ook verleend. Hij heeft dit willen bijbrengen ten betooge van het misbruik, dat er kan gemaakt worden, wanneer de regering geen behoedzaam gebruik van hare magt maakt.

De heer *van Lennep* stemt tegen het art., zoowel als tegen het amendement.

De heer *Godefroi* meent, dat in het artikel, niet genoeg uitkomt de strekking, dat de toestemming alleen kan geweigerd worden in het belang van de openbare orde en rust. Hij stelt daarom voor, als tweede alinea, te stellen: »Alleen in het belang der openbare orde en rust, kan die toestemming geweigerd worden.

De heer Thorbecke zou ook aan het amendement van den heer Elout de voorkeur kunnen geven boven het artikel. Evenwel is hij tegen beide gestemd. De bediening der godsdienst is z. i. eene burgerlijke verrigting, geheel binnen den [illegible] der kerkelijke vrijheid, en waarbij alleen geschiktheid, en niet Nederlanderschap of vreemdelingschap in aanmerking komt. Wat het amendement van den heer Godefroi betreft, ziet hij daarin geen waarborg, dat de vreemdeling zich geene taal veroorlove, die tot onrust en wanorde kunnen leiden. Voor het zeer zeldzaam geval, dat een vreemdeling, die als gevaarlijk bekend staat, moet worden geweerd, is het artikel niet bestemd. Het blijft dus eene zeer belemmerende bepaling. Maar het amendement van den heer Godefroi heeft nog dit bezwaar, persoonlijk hezwaar, omdat de weigering ten aanzien van den persoon altijd zal zijn een *kwade noot*, die, in het publiek, aan den bedienaar der godsdienst gegeven wordt.

De heer *Godefroi* zegt, naar aanleiding van het eerste punt van beschouwing des vorigen sprekers tegen zijn amendement, dat, al is er maar één geval, waarin de waarneming der publieke bediening door een vreemdeling kan gevaarlijk zijn, de bepaling nuttig is. Er behoort dus eene preventieve bepaling te worden opgenomen. Hij wijst te dien aanzien juist op het gebeurde in Overijssel. De valsche beschuldiging, dat de geestelijke in quæstie gevaarlijke politieke beginselen zoude toegedaan zijn, had kunnen gegrond zijn. En wat nu betreft de meening, dat de weigering tot toestemming als eene kwade noot voor den persoon der geestelijke zou zijn, zoo erkent spr. dit, maar hij vraagt wat hier meer weegt? het persoonlijk belang van den geestelijke, of het belang van den Staat?

De heer *Thorbecke* acht de tegenstelling van den vorigen spreker niet juist, want zij verdedigt niet de strekking der bepaling in het algemeen, omdat de bewoordingen van het artikel zelf tot eene zeer nadeelige uitlegging aanleiding geven. De openbare orde en rust staan onder het toezigt van het openbaar gezag en het is evenzeer van de ingezetenen denkbaar, dat zij door openbare prediking die orde en rust verstoren. Welnu, tegen dezen zoowel als tegen de vreemdelingen bestaan dezelfde waarborgen.

De Minister van Justitie vereenigt zich met het amendement van den heer Godefroi. Hij deelt niet het bezwaar, dat door het weigeren eener toelating eene kwade noot zal worden gegeven. Zoo beweerde men, dat een reizend priester verpligt is zekere godsdienstoefening te verrigten. Maar naar 's ministers informatien behoeft dit niet openbaar te zijn, en het artikel betreft alleen de openbare uitoefening. Waartoe, vroeg men deze bepaling, gij hebt art. 12 der vreemdelingen-wet? Maar Z. Exc. antwoordt, de toepassing van art. 12 betreft *een uiterste*, waartoe de Regering hoogst zeldzaam zou besluiten. Hij gelooft ook, dat er van de toepassing van dat artikel tot op dit oogenblik geen voorbeeld bestaat. Maar er komt bij, dat het geval hier bedoeld, nog zoo ver niet gaat. Er zijn bijv. personen, die slechts op één punt gevaarlijk zijn, maar in alle andere opzigten de noodige waarborgen opleveren. Er konden zich namelijk, hij zal het noemen delirerende personen opdoen, die in hunnen allergrootsten ijver allergevaarlijkst wierden, wanneer zij in het openbaar het woord voerden. De Staat, die alle kerkgenootschappen overziet, hecht zich in geen kerkgenootschap in het bijzonder; maar in het regt om openbare lessen te geven, moest geen aanleiding tot onrust opgesloten liggen, en daarom is het noodig een algemeen toezigt uit te oefenen.

Vrees van in eene weigering tot toelating te ver te gaan, bestaat er ten deze inderdaad niet, en het amendement van den heer Godefroi voorziet daarin reeds ten deele. Maar hij gelooft bovendien, dat daaromtrent bij de Nederl. regering wel geen gevaar kan bestaan, omdat altijd de Nederl. Regering de [illegible] heeft geëerbiedigd en er steeds op bedacht is geweest [illegible] heid te handhaven. Men meende voorts, dat de straf niet geëigend zou zijn aan de daad, omdat de vreemdeling er zich weinig aan zou laten gelegen liggen, wanneer hij door den regter verklaard wierd in strijd met de wet te hebben gehandeld. De minister beantwoordt, dat, wanneer zoodanige beslissing op den vreemden geestelijke geen invloed zou uitoefenen en deze zich zou geregtigd achten, de wetten van dit land te overtreden, men dan met alle gerustheid art. 12 der vreemdelingen-wet op hen zou toepassen. Wat voorts betreft de bedenking, dat uit art. 2 zou volgen, dat zelfs geen koster, geen koorkind en meer anderen, die gebezigd worden tot bijstand bij de bediening der openbare godsdienst, zouden getroffen worden, — merkt de minister op, dat deze personen niet kunnen geacht worden de openbare godsdienst te bedienen. Bediening der godsdienst slaat meer op die personen, welke aan het hoofd der Kerk zijn geplaatst, gelijk dat dan ook in de bepaling der wet ligt.

De heer *Dommer v. Poldersveldt* moet verklaren, dat hij ongaarne als model hoort aanhalen de wet van Germinal, omdat de vergelijking van den tijd, waarin die wet tot stand kwam, en onder de onrustbarende kreeten, die toen nog in Frankrijk opgingen, met den tegenwoordigen tijd en onder de grondwet van 1848 niet kan opgaan. Hij blijft er bij, dat vreemdelingen, die misbruik maken van de gastvrijheid, door de strafwet kunnen worden geweerd.

De heer *Groen van Prinsterer* acht het artikel door het amendement van den heer Elout aanmerkelijk verbeterd, maar is nog in twijfel of het artikel daardoor aannemelijk zij geworden. Hij erkent, dat er gevaren zijn, waartegen behoort te worden gewaakt. Maar is het middel, hier voorgesteld, wel geoorloofd en in overeenstemming met de zelfstandigheid en onafhankelijkheid der kerkgenootschappen? Zal men daardoor niet treden in het *jus in sacra*? Geldt het hier niet verrigtingen, die bepaaldelijk behooren tot de kerkelijke sfeer, en zou dus niet een stellig verbod ingrijpen in de zelfstandigheid der Kerk? Niettegenstaande het amendement van den heer Godefroi, is zijn bezwaar nog niet weggenomen. Dat amendement is wel in het belang der openbare orde en rust, maar het blijft niettemin een preventieve maatregel omtrent iets wat juist behoort tot het *jus in sacra*, tot het inwendige der Kerk.

De heer *van Hoëvell* bestrijdt nog nader het amendement van den heer Elout, waarvan hij de ondersteuning beschouwt als eene koncessie aan de anti-revolutionaire partij.

Art. 2. Het amend. van den heer Godefroi, strekkende om als 2e. alinea bij het art. te voegen: »Alleen in het belang der openbare orde en rust kan die toestemming geweigerd worden" wordt *aangenomen* met 56 tegen 12 stemmen. Tegen de heeren: Bots, Hengst, ten Cate, Zijlker, Sloet, Storm, Thorbecke, Bosscha, de Poorter, Dommer, van Hoëvell en Reinders. Het amend. van den heer Elout strekkende om de 1e. alinea van het art. te lezen als volgt: »Vreemdelingen aanvaarden geene kerkelijke bediening dan na daartoe onze toestemming te hebben verkregen," wordt aangenomen met 45 tegen 23 stemmen. Tegen de heeren: van Deinse, de Kempenaer, Westerhoff, de Poorter, van Hoëvell, v. d. Poel, Taets van Amerongen, Reinders, Dirks, Bots, Hengst, ten Cate, Zijlker, Hoffman, Sloet, Storm, Thorbecke, Hugenholtz, van Eck, Slicher, Wintgens, Rijk en...... Het geheele art. 2 wordt met 43 tegen 25 stemmen aangenomen. Tegen de heeren: van Wintershoven, Beens, Reinders, Strens, van Lennep, Jespers, Bots, Hengst, ten Cate, de Lom de Berg, Luijben, van Nispen, Zijlker, de Man, Meeussen, Sloet, Storm, Thorbecke, Hugenholtz, van Eck, Groen v. Prinsterer, Westerhoff, de Poorter, Dommer en van Hoëvell. Het aangenomen art. luidt dus als volgt: »Vreemdelingen aanvaarden geene kerkelijke bediening, dan na daartoe onze toestemming te hebben verkregen.

»Alleen in het belang der [illegible] en rust kan die toestemming geweigerd worden."

Diskussie over art. 3.

De heer *van Asch van Wijck* stelt op dit artikel een amendement voor, daartoe strekkende, om in de laatste zinsnede achter het woord *titularissen*, te stellen: »en met aanduiding van het kerkgenootschap, waartoe zij behooren." Hij meent, dat het strekken zal, om allen naijver en twist tusschen de kerkgenootschappen te vermijden. Hij acht het wenschelijk, dat men, bij het bezigen van de titulatuur, ook aanduide tot welk kerkgenootschap iemand behoorde. Alle aanleiding tot voorrang moet worden weggenomen.

De heer *Strens* meent, dat dit artikel zijn gevoelen bevestigt, dat de inhoud van dit ontwerp, niettegenstaande het eene strafwet geldt, van zeer onbestemden aard is.

De *min. v. Justitie* heeft het art. toegelicht, maar zag zich tot zijn leedwezen verpligt, het amend. van den eersten spr. te bestrijden. Het tweede lid van het art. is er juist bijgevoegd, ten einde alle verwarring voor te komen. De voorgestelde bijvoeging zou den Staat een gezag geven, die dezen volstrekt niet aangaat. Ter verduidelijking van het 2e lid brengt de minister eene kleine verandering in de 2e al. van art. 3, door te veranderen het woord *na* in *met*.

De heer *van Asch van Wijck* heeft zijn amendement nog nader toegelicht. De heer van Eck ziet het nut en de noodzakelijkheid of doelmatigheid van het art. niet in.

[illegible] worden gesloten.

[illegible]

Voor de heeren Taets van Amerongen, Engelen, van Reede van Oudshoorn, Baud, van Asch van Wijck, Hoffman, van Heiden Reinestein, Groen, Rijk, Elout, v. Lijnden, Schimmelpenninck v. d. Oye, v. d. Veen, de Kempenaar, v. Rappard, v. d. Bruggben, Stolte, Hoekwater en v. d. Poel.

Het art. 3 wordt *aangenomen* met 42 tegen 26 stemmen.

Het aangenomen art. luidt als volgt: »De titulaturen in de kerkgenootschappen aan de bedienaren der openbare godsdienst toegekend, geven noch ten opzigte van het wereldlijk gezag, noch ten opzigte van andere kerkgenootschappen, eenig [illegible] rang of voorregt.

»In de aanraking [illegible] worden die titulaturen alleen gebezigd met vermelding van den geslachtsnaam der titularissen."

Diskussie over Art. 4.

Art. 4 geeft tot geene diskussien aanleiding. Het wordt met 43 tegen 25 stemmen *aangenomen*. *Tegen* hebben gestemd de heeren: Jespers, Bots, Hengst, ten Cate, de Lom de Berg, Luyben, v. Nispen, Zijlken, de Man, Meeussen, Sloet tot Oldhuis, Storm, Thorbecke, Hugenholtz, van Eck, van Bosse, Westerhoff, de Poorter, Dommer van Poldersveldt, van Hoëvell, van den Heuvel, Wintershoven, Beens, Reinders en Strens.

Art. 4 is aldus aangenomen: »De ter aanwijzing van kerkelijk gebied door kerkgenootschappen gebezigde namen van provinciën of gemeenten, worden slechts als van kerkelijken aard beschouwd en hebben geen verder gevolg."

Diskussie over Art. 5.

De heer *Reede van Oudshoorn* verlangt inlichting van de Regering. Zij heeft bij monde van de ministers van Justitie en Buitenlandsche Zaken gezegd, dat, wanneer deze wet zal zijn aangenomen, zij [illegible] overleg met de kerkvoogden zal kunnen treden, dat deze wet daartoe het middel was. Hij leidt daaruit af, dat de Regering van zins is de R. K. kerkvoogden te erkennen na aanneming dezer wet. Men vergete echter niet, dat deze wet de strekking heeft om velen in dit lande te bevredigen, en dat [illegible] klagten, juist tot stand zal komen wat [illegible] aanleiding tot bekommering heeft gegeven. Als de Regering niet aantoont, dat daartoe volstrekte noodzakelijkheid bestaat, dan teekent spreker (daarin z. i. gevolgd door duizenden zijner landgenooten) protest aan tegen het besluit, dat door de Regering dienaangaande zal worden genomen.

(*Zie het vervolg in de Courant.*)

Te Amsterdam bij C. L. van Langenhuysen, Drukker en Uitgever.